ISSN: 2014-2846

L'UPIR

REVISTA DE FOLKLORE

Núm. 49 **Setembre de 2016**

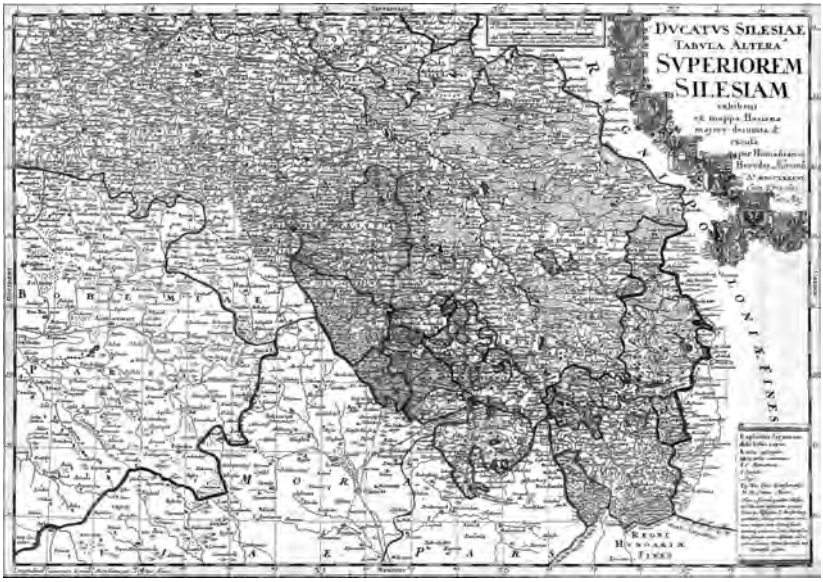

www.cercle-v.org

Màgia pòstuma al domini de Groß-Herrlitz (Silèsia) durant la primera meitat del segle XVIII: d'un article de Josef Zukal

Josef Zukal (1841-1929) va ser un historiador i educador de Silèsia, fundador de la historiografia moderna txeca. Entre els nombrosos treballs que va publicar ens interessa ara destacar «Magia posthuma auf der Herrschaft Groß-Herrlitz im 18. Jahrhunderte» (Màgia pòstuma al domini de Groß-Herrlitz[1] al segle XVIII, aparegut a la revista *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte*.

Josef Zukal, vers l'any 1925. Font: <www.familienkunde.at/Schlesien_Menschen_Zukal.htm>.

L'article, que no té ni dues pàgines, analitza la creença en el retorn dels morts al segle XVIII del domini de Groß-Herrlitz fins una mica abans de l'entrada en vigor el març de 1755 del decret de Maria Teresa I d'Àustria que prohibia l'exhumació i

---

Pàgina anterior: *Ducatus Silesiae tabula altera Superiorem Silesiam exhibens ex mappa Hasiana majore desumpta et excusa per Homannianos Heredes* de Johann Matthias Haas, 1746.

execució dels cadàvers, així com la persecució de bruixes i de les pràctiques màgiques sense autorització imperial expressa.
Per a les seves notes Zukal utilitza en primer lloc els protocols d'intendència de Troppau (Opava) dels anys 1661 a 1729 en els quals el correu i les instruccions procedien d'Olomouc. Així l'autor ens narra que el 30 d'abril de 1708 les autoritats eclesiàstiques promulgaren un decret en ocasió de la violent resistència dels pobletans d'Alt-Erbersdorf[2] a l'enterrament de Dorothea Marxin a causa de les sospites de bruixeria. Un segon document fou emès el 21 de juny sobre els qüestionaments dels veïns de la població i l'exhumació. I un tercer del 6 de juliol tocant a la incineració final del cadàver. També ens innova que les mateixes mesures es van prendre contra Ewa Radlen, de Zattig[3]. Cal entendre, per tant, que ateses les protestes i /o el mal que estava causant aquesta dona es va procedir a exhumar el cos i a cremar-lo.
Després del que Zukal anomena «un període de pau de 10 anys», fins el 10 de maig de 1723, s'ordenà al degà[4] a exhumar «el cadàver de Dorothea Lichtblauin de Seitendorf[5], examinar-lo

Situació relativa de Velké Heraltice (Groß Herlitz) a Txèquia.

i, si s'observa certs signes (inventis debitis signis[6]), treure'l fora de les parets del cementiri. Després, lliurar-lo a les autoritats seculars per ser indigna d'estar enterrada»[7]. A la mateixa població, d'acord amb les ordres del 23 de novembre de 1723, el degà ha d'examinar el cos de Johann Pfleger; i, el següent any (ordre del 14 de desembre) el cadàver de Martin Pfleger «com a sospitós de màgia pòstuma»[8]. El cas acaba amb la indicació de Zukal que la il·lusió màgica s'ha convertit en una epidèmia.
L'any 1725 s'informa sobre Katharina Benel, d'Eckersdorf[9] que se la considera una bruixa (decret de 19 de maig). D'altra banda, el 1728 a Boidensdorf, pertanyent a la parròquia de Eckersdorf, el cos de Heinrich Klement, d'acord amb els decrets del 15 i del 22 de juny, fou condemnat a les flames per pertorbació de la pau nocturna «(proper nocturnas infestationes[10])».

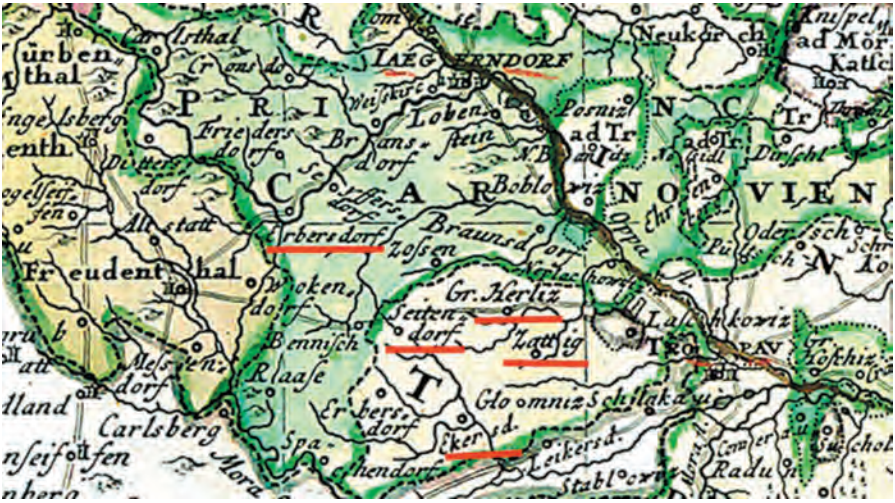

Mapa de l'àrea de Groß-Herrlitz. S'han marcat els topònims relacionats al text. Font: *Ducatus Silesiae tabula altera Superiorem Silesiam exhibens ex mappa Hasiana majore desumpta et excusa per Homannianos Heredes* de Johann Matthias Haas, 1746.

Quan conclou la documentació sobre els protocols del degà el 1729, Zukal recorre a una altra font, els arxius parroquials que deixà el sacerdot Hermann Josef Wrtilek a Groß-Herrlitz entre els anys 1729 i 1752[11]. Referent al tema dels revinguts, Zukal ens diu que del material que deixà Wrtilek, només hi consta un breu comentari, tanmateix digne de menció: «Durant el primer any de la meva arribada a Groß-Herrlitz, jo em trobí tant aquí com a Klein-Herrlitz[12], Hermsdorf[13], Seitendorf i Zattig, parroquians que eren sospitosos i trobats culpables de fetilleria pòstuma (magia posthuma), així que després de moltes recerques ordenades

Possible situació de Hermsdorf o Hermersdorf. Font: *Ducatus Silesiae tabula altera Superiorem Silesiam exhibens ex mappa Hasiana majore desumpta et excusa per Homannianos Heredes* de Johann Matthias Haas, 1746.

per l'espiscopat, en uns pocs anys, adults i nens (tum adulti, tum innocentes) foren lliurats a les autoritats seculars i cremats»[14]. Zukal afegeix una nota respecte les poblacions indicant que «excepte per Koschendorf, tots els hàbitats pertanyents al domini [de Groß-Herrlitz] sembla que estaven infectats».
L'any 1740, la situació era tan greu que l'oficial en cap de Breslau va trobar necessari intervenir. Per un rescripte del 3 de març sabem que el governador de Troppau escrigué «a causa del de Turíngia [sic] màgic que es troba al domini de Herrlitz i crea disturbis després de la mort». El governador va encarregar al prebost de Herrlitz un informe. Tanmateix, Zukal acaba dient que desconeix què és el que es va fer en aquest cas.

Jordi Ardanuy

Notes

[1] El nom oficial actual és el de Velké Heraltice, al nord de l'actual Txèquia, a uns 15 quilòmetres d'Opava. Comprèn el nucli principal de Velké Heraltice (Groß Herlitz), les pedanies de Košetice (*Koschendor*f), Sádek (Zattig) i Tabor; i, els assentaments de Malé Heraltice *(Klein Herlitz),* Nevrlovo *(Marx)* i Sádecký DvSádecký Dv*(Zattiger Meierhof).*
[2] Staré Heřminovy, al sud-est de Bruntal.
[3] Actual Sadek, pertany a Velké Heraltice, com s'ha indicat.
[4] A l'original s'utilitza el terme alemany «Dechant».
[5] Horní Životice, també entre Bruntal i Opava.
[6] «Els habituals escaients».
[7] Entre cometes a l'original.
[8] També entre cometes a l'original.
[9] L'actual Jakartovice, a la mateixa àrea entre Bruntal i Opava.
[10] «A causa de les infestacions nocturnes».

[11] Wrtilek, havia nascut a Zdounek (actualment Zdounky), a Moràvia i tenia només 29 anys quan es va fer càrrec de la parròquia (Zukal 1907-1908).
[12] Malé Heraltice, a l'actualitat, a l'oest del nucli principal de Velké Heraltice i pertanyent al seu municipi.
[13] Població no localitzada amb exactitud, malgrat que pertanyia a la regió de Troppau. Podria tractar-se de Jindřichov al districte de Bruntál (Bezirk Freudenthal), al nord-oest de Krnov (Jägerndorf) però no podem confirmar-ho amb seguretat.
[14] Segons una còpia feta pel pare Ant. Pospíšil, sacerdot a Schlackau (Slavkov, al districte de Opava), ens innova Zukal.

Referències

- Josef Zukal (1907-1908). «Magia posthuma auf der Herrschaft Groß-Herrlitz im 18. Jahrhunderte». *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens*", Troppau [Opava]: Städtisches Museum, p. 179-180.

Un altre cas de vampirisme a la Kisilova del segle XVIII?

Kisilova és un topònim associat als vampirs pel famós cas de Petar Blagojevich (Peter Plogojovitz) de l'any 1725 (Ardanuy 2005). El topònim correspon a una petita illa davant de la població de Kisiljevo. El record dels fets s'han perdut a la població. Això no obstant, un cas més recent fou recollit pel diari serbi *Glas javnosti* de la boca de Jovan Marjanović, fent esment a Ruža Vlajna que va viure a l'època del seu avi[1]. Temps després de la seva mort, es dedicava a espantar els pobletans colpejant les olles que penjaven dels sostres i cridant-los vers el Danubi, a la superfície del qual se la veia caminar. «Ella vivia a 100 metres de casa nostra i jo recordo el meu avi explicant-nos com espantava tot el poble sent vampir... [però] ningú a Kisiljevo sap si el seu cos fou travessat amb una estaca d'arç blanc i cremat com Petar [Blagojevich]» (Novković 2006)[2].

Ara bé, sembla que encara podria existir un altre cas del segle XVIII vinculat a aquest topònim. Almenys és el que narrà el capità Vere Dawson Shortt (1874-1915)[3] en un article publicat a l'*Occult Review* el desembre de 1915[4] en el qual passa revista a la creença en els vampirs. Per il·lustrar la seva explicació recorre a un parell de casos. El primer és el força ben conegut del Comte Cabreras situat abans de 1730. El segon és el que ara aquí ens convoca:

> «Un cas molt similar tingué lloc al poble de Kisilova a Sèrbia el setembre de 1738. Un home gran de 62 anys que havia mort, aparegué al seu fill tres dies després del seu traspàs demanant-li una mica de menjar; i, després de subministrar-li desaparegué. La nit següent el difunt fou vist al poble per diverses persones anant cap a la casa del seu fill, sent trobat

mort aquest últim al matí amb marques d'haver estat estrangulat. Després d'això, a intervals, es trobaren homes del poble morts de la mateixa manera. Finalment el batlle del poble comunicà l'assumpte al Parlament a Belgrad, que envià a diversos oficials i a un executor per realitzar una investigació. El presumpte vampir fou exhumat, i com en el cas anterior, mostrava totes les característiques d'un home viu. El botxí li tallà el cap i el cos quedà reduït a cendres. Tanmateix, no es trobà cap marca de vampirisme en el cos del fill, o de les altres persones que havien mort o havien estat assassinades» (Shortt 1915).

És interessant de fer notar que Vere Shortt observa que no es va trobar cap marca de vampirisme. Evidentment s'està referint a algun tipus de ferida perquè pensa en xuclasangs. Ara bé, el

El capità Vere Dawson Shortt.
Font: Shirley (1916).

terme «vampir» en serbi identifica encara avui correntment a un mort que retorna de la tomba per espantar i perjudicar i que es pot manifestar de formes diverses. Però no té popularment el sentit estricte de xuclador de sang (Ardanuy 2009), tret que es parli d'aspectes literaris o cinematogràfics com ara el Dràcula d'Stoker. Cal recordar que aquesta paraula s'incorporà a les llengües occidentals precisament des del serbi d'on el manlleva el text alemany que informa sobre el cas Petar Blagojevich de 1725 a Kisilova. El tema de la sang va resultar tant outré que es lligà definitivament a la paraula «vampir». Així el *Motif-index of folk-literature* de Thompson defineix el vampir (E251) com «un cadàver que retorna de la tomba a la nit i xucla la sang» (Thompson 1955-1958). Però ja sabem que per efecte d'una nova metonímia la literatura actual considera vampir a un xuclador de sang —fins i tot de vegades a un mer bevedor—, sense que sigui menester cap cadàver.

Resulta curiós que Shortt escollís aquest cas —del que a dia d'avui no conec cap altra font[5]— ocorregut precisament a Kisilova. Sense aclarir-ne l'origen no és pot considerar definitivament un cas històric.

Jordi Ardanuy

Notes

[1] Malgrat que no s'anota cap data, els fets podrien haver transcorregut a la primera del segle XX o, com a molt, a les darreries del XIX.

[2] El terme «vampir» en serbi identifica correntment a un mort que retorna de la tomba per espantar i perjudicar en general. Es pot manifestar de formes diverses. Però no té generalment el sentit de xuclador de sang (Ardanuy 2009).

[3] L'article es publicà quan l'autor ja havia mort, atès que havia

caigut en combat el 27 de setembre del mateix any (Ralph Shirley 1916). Shortt explorà els temes folklòrics i màgics en diversos articles. Fou autor de la novel·la *Lost Sheep* (1915), que incorpora alguns elements de màgia negra; i, deixa incompleta *The Rod of the Snak,* acabada per la seva germana Frances Mathews (1917), amb elements propis del teosofisme.

[4] La informació fou reproduïda pel rotatiu *The Washington Post* el 2 de gener de 1616, p. R2 afegint alguns títols per separar les parts del text.

[5] Rob Brautigam (2012) inclou aquest cas i utilitza com a font l'article esmentat de *The Washington Post.*

Referències

- Jordi Ardanuy (2009). «Un nou cas de vampir a Sèrbia». L'Upir [en línia], núm. 22 (desembre), p. 61-65. Disponible a: <http://www.cercle-v.org/u22.htm>. Consulta: 26 d'agost de 2016.
- Jordi Ardanuy (2005) «El cas de Peter Plogojovitz (1725)». L'Upir [en línia], núm. 5 (setembre), p. 41-46. Disponible a: <http://www.cercle-v.org/u5.htm>. Consulta: 26 d'agost de 2016.
- Rob Brautigam (2012). «The Vampire of Kisilova (2)». Shroudeater.com [en línia]. Disponible a: <http://www.shroudeater.com/ckisilo2.htm>. Consulta: 26 d'agost de 2016.
- Dušanka Novković. «Pera svrgnuo Savu Savanovića». Glas javnosti [en línia], (26 d'abril de 2006). Disponible a: <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2006/04/26/srpski/R06042502.shtml>. Consulta: 26 d'agost de 2016.
- Ralph Shirley (1916). «Notes of the month». Occult Review, vol XXIII, núm. 1 (gener de 1916), p. 1-10.
- Vere D. Shortt. «The vampire superstition». Occult Review, vol XXII, núm. 6 (desembre de 1916), p. 354-359.
- Stith Thompson, (1955-1958). *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jestbooks, and Local Legends*. Revised and enlarged. Bloomington: Indiana University Press

L'UPIR

Butlletí de Cercle V

ISSN: 2014-2846

Edició: Josep Fígols i Francesc Casanova
Muntatge: JF&A
Correcció lingüística externa: Núria Ribas
Correspondència: contacte@cercle-v.org

www.cercle-v.org